

جهان در ۵۰ سال آینده؛ تأملی بر نگاشت تجاری قدرت ها
(صابر میرزایی و گروه نویسندگان)

(بنیاد توسعه فردا - ۱۳۹۶)

سرشناسه: میرزایی، صابر، ۱۳۳۹ -

عنوان و نام پدید آور: جهان در پنجاه سال آینده؛ تأملی بر نگاشت تجاری قدرت‌ها/ صابر میرزایی و گروه نویسندگان احمد برومند کاخکی، محمدمجید فولادگر، مریم عقیف مصمم، سعید اصغری گیوه چی، سوده حمزه لو، نیلوفر رادنژاد، سعید سلطانی، نگار انصاری منوچهر آبادی، شهلا مرده کتان، سعید صانعی موسوی، حسام ساکن نویری، امیر برادران گوگانی؛ تصحیح متن الهام عنایتی؛ طرح اندیشگاه تدبیر فردا، بنیاد توسعه فردا

مشخصات نشر: تهران؛ پژوهشکده سیاست پژوهی و مطالعات راهبردی حکمت، انتشارات، ۱۳۹۶
مشخصات ظاهری: ۲۳۷ص، : مصور، جدول، نمودار،

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۸۵۴۴-۳-۱

وضعیت فهرست نویسی: فیپا

یادداشت: گروه نویسندگان احمد برومند کاخکی، محمدمجید فولادگر، مریم عقیف مصمم، سعید اصغری گیوه چی، سوده حمزه لو، نیلوفر رادنژاد، سعید سلطانی، نگار انصاری منوچهر آبادی، شهلا مرده کتان، سعید صانعی موسوی، حسام ساکن نویری، امیر برادران گوگانی
یادداشت: کتابنامه،

موضوع: بازرگانی بین المللی -- قرن ۲۱م. -- آینده نگری

موضوع: International trade--21st century--Forecasting

موضوع: جهانی شدن--قرن ۲۱م. -- آینده نگری

موضوع: ص--Forecasting--21st century--

موضوع: آینده نگری

موضوع: Forecasting

شناسه افزوده: برومند کاخکی، احمد

شناسه افزوده: فولادگر، محمدمجید

شناسه افزوده: عقیف مصمم، مریم

شناسه افزوده: اصغری گیوه چی، سعید

شناسه افزوده: حمزه لو، سوده

شناسه افزوده: رادنژاد، نیلوفر

شناسه افزوده: سلطانی، سعید

شناسه افزوده: انصاری منوچهر آبادی، نگار

شناسه افزوده: مرده کتان، شهلا

شناسه افزوده: صانعی موسوی، سعید

شناسه افزوده: ساکن نویری، حسام

شناسه افزوده: برادران گوگانی، امیر

شناسه افزوده: بنیاد تدبیرگران توسعه فردا

رده بندی کنگره: ۱۳۹۶ ج۹۶۴م/ HF ۱۳۷۹

رده بندی دیویی: ۳۸۲

شماره کتابشناسی ملی: ۵۰۹۵۸۱۰

جهان در ۵۰ سال آینده: تأملی بر نگاشت تجاری قدرت‌ها

مجری طرح: اندیشگاه تدبیر فردا، بنیاد توسعه فردا

نویسنده: صابر میرزایی و گروه نویسندگان (بر اساس حروف الفبا: سعید اصغری گیوه چی، نگار انصاری، امیر برادران گوگانی، احمد برومند کاخکی، سوده حمزه لو، نیلوفر رادنژاد، حسام ساکن نویری، سعید سلطانی، سعید صانعی موسوی، مریم عقیف مصمم، محمدمجید فولادگر، شهلا مرده کتان)

تصحیح متن: الهام عنایتی

تصحیح علمی: احمد محجوبیان، محمد مجید فولادگر، احمد برومند کاخکی

نظارت: مازیار عطاری، حسین زاهدی

طراح و صفحه‌آرا: حسام ساکن نویری

زمان انتشار: بهار ۱۳۹۷

تیراژ: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۲۵۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۸۵۴۴-۳-۱

ناشر: پژوهشکده سیاست پژوهی و مطالعات راهبردی حکمت

اطلاعات تماس: info@farda.ir www.farda.ir

سخن ناشر

پژوهشکده سیاست‌پژوهی و مطالعات راهبردی حکمت، متکی به نیروی انسانی متعهد و جوان در جهت کارآمدسازی نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران سازمان‌دهی شده است. این پژوهشکده با رویکرد آینده‌پژوهی و حل مسأله و با التزام به میانی حکمی، ارزش‌های انقلاب اسلامی، اخلاق اسلامی و پایبندی به منافع عامه، بهبود مستمر و توسعه دانش خط‌مشی‌گذاری اسلامی-ایرانی در حوزه‌های گوناگون اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و علم و فناوری را سرلوحه خویش قرار داده است و در این راستا، تألیف، تدوین و ترجمه متونی که اهداف کلان پژوهشکده را در حوزه‌های فوق‌الذکر محقق می‌سازد، در دستور کار خود قرار داده است.

بر همین اساس، معاونت علمی پژوهشکده سیاست‌پژوهی و مطالعات راهبردی حکمت، با نظرداشت مأموریت پیش‌گفته و در راستای چشم‌انداز «مرجع معتمد کارآمدسازی نظام جمهوری اسلامی ایران»، خود را ملزم به رویکرد محققانه و نه صرف علمی در عرصه سیاست‌پژوهی دانسته و سعی بر آن دارد که دغدغه‌ی حل مسائل عمومی نظام جمهوری اسلامی ایران، در تمامی آثار مطبوع پژوهشکده جاری و ساری باشد.

اثر حاضر (جهان در پنجاه سال آینده: تأملی بر نداشت تجاری قدرت‌ها) در بستر فهم اهمیت آینده‌نگری در مواجهه با مسایل آینده و تلازم نگاه آینده‌پژوهانه با سیاست‌پژوهی و با تلاش اندیشگاه تدبیر فردا وابسته به بنیاد توسعه فردا در جهت ارائه تصویری آینده‌نگرانه از آرایش تجاری جهان تدوین شده است. تصویری که برآمده از نگاه صاحب نظران و متفکران داخلی در تناظر با کلان روندهای تجاری جهان شکل گرفته و روایتی بومی و درون‌زا از افق ۵۰ سال آینده جهان ارائه می‌دهد.

کتاب حاضر با تمرکز بر حوزه اقتصاد و تجارت و با نگاهی آینده‌نگرانه، مزیت‌ها و محدودیت‌های قلمروها، کشورهای گوناگون و ائتلاف‌های جهانی را مورد بررسی قرار می‌دهد و به سیاست‌پژوهان حوزه‌ی اقتصاد و تجارت، فهمی درخور در جهت ارتقاء کیفیت حکمرانی اقتصادی ارائه می‌دهد. امید است که این اثر، مورد اقبال سیاست‌پژوهان آینده‌نگر و نکته‌سنج قرار گرفته و با راهنمایی‌های سازنده خود در جهت تکمیل و ارتقاء نداشت آینده تجاری قدرت‌ها ما را یاری رسانند؛ ان‌شاءالله.

معاونت علمی

پژوهشکده سیاست‌پژوهی و مطالعات راهبردی حکمت

فهرست مطالب

فصل اول: دیباچه	۱
مقدمه	۲
موضوع کتاب	۳
هدف از تدوین کتاب و اهمیت و ضرورت بحث	۵
روش انجام مطالعه و فرآیند نگارش کتاب	۶
شاخص‌های تحلیل و پیشران‌های اصلی	۶
افق زمانی تحلیل	۷
آغاز و انجام کتاب	۸
مخاطبان کتاب	۱۰
فصل دوم: آینده جهان به قلم صابر میرزایی	۱۱
مقدمه	۱۲
خلاصه	۱۲
استعمار قدیم و جدید	۱۲
صدسال نبرد اقتصادی و نظامی	۱۳
اروپا	۱۴
آسیا	۱۵
ژاپن	۱۵
چین	۱۶
کشورهای صادرکننده نفت	۱۶
آمریکای لاتین-آفریقا	۱۷
استرالیا	۱۷
آسیای مرکزی و روسیه	۱۷
جنوب آسیا و جنوب شرقی آسیا	۱۸
آمریکا	۱۸
برنامه نظم	۲۱
برنامه بی‌نظمی	۲۱
فصل سوم: استعمار قدیم و نوین	۲۳
مقدمه	۲۴
استعمار قدیم	۲۵
سبک استعماری	۲۷
محدودیت اصلی استعمار قدیم	۲۸
استعمار نوین	۲۹
جنگ جهانی دوم، فرصتی طلایی برای آمریکا	۳۰

۳۱	سبک استعماری
۳۳	جمع‌بندی
۳۵	منابع
۳۷	فصل چهارم: صد سال نبرد اقتصادی و نظامی
۳۸	مقدمه
۳۸	جنگ بزرگ
۳۹	پیامدهای جنگ جهانی اول
۴۰	سال‌های میان دو جنگ جهانی
۴۱	جنگ جهانی دوم
۴۲	پساجنگ جهانی دوم
۴۳	آلمان پساجنگ
۴۳	جمع‌بندی
۴۵	منابع
۴۷	فصل پنجم: مطالعات قلمروهای تجاری
۴۸	استرالیا (اقیانوسیه)
۵۶	ژاپن (آسیای شرقی)
۶۸	چین (آسیای شرقی)
۸۰	آسیای جنوب شرقی
۹۰	هند (آسیای جنوبی)
۱۰۰	پاکستان (آسیای جنوبی)
۱۱۰	آسیای مرکزی
۱۱۸	روسیه (اروپای شرقی)
۱۲۸	اهم کشورهای صادر کننده نفت
۱۳۸	ترکیه (آسیای غربی)
۱۴۸	آفریقا
۱۵۸	اروپا
۱۷۲	آمریکای لاتین
۱۸۶	ایالات متحده آمریکا
۲۰۷	فصل ششم: برنامه نظم و بی نظمی
۲۰۸	برنامه نظم
۲۰۸	معاهدات و کنوانسیون‌های بین‌المللی
۲۰۹	استفاده ابزاری از حقوق بشر
۲۰۹	پیمان منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای
۲۰۹	موافقت‌نامه پاریس

۲۱۰	توانمندی‌های تبلیغاتی
۲۱۱	توانمندی نظامی
۲۱۳	قدرت دلار
۲۱۴	سیطره اطلاعاتی
۲۱۴	آژانس اطلاعات دفاعی
۲۱۵	دیپلماسی
۲۱۶	برنامه بی‌نظمی
۲۱۶	درگیری بین ژاپن و چین
۲۱۷	اختلاف دو کره
۲۱۸	رقابت چین و هند
۲۱۸	اختلافات خاورمیانه
۲۱۹	منابع
۲۲۰	پیوست

فصل اول

ديباچه

نويسنده: محمد مجيد فولادگر

◀ مقدمه

تاکنون کتاب‌های زیادی در حوزه مطالعه آینده تدوین شده و تحلیل‌های متعددی ارائه گشته است. قوت و صحت این تحلیل‌ها، وابسته به میزان تسلط تاریخی، قابلیت‌های تحلیلی، شاخص‌های اصلی، الگوی تحلیل و امکان تبیین تحولات گذشته و حال بر پایه آن الگو می‌باشد. با ملاحظه تمام این عوامل، هم‌چنان اختلاف‌نظرهای عمده‌ای میان اندیشمندان و صاحب‌نظران عالم وجود دارد. افرادی چون هانتینگتون^۱ به برخورد تمدن‌ها اشاره می‌کنند^۲ و برخی چون گلن، بشر را در آستانه تمدن فناور آگاه می‌دانند^۳ که با پیشرفت علم و فناوری، از چالش‌های خود کاسته و تمدنی نوین با سطح آگاهی بالاتر و زندگی بهتر را ایجاد می‌کند. بعضی اندیشمندان، جامعه بشری را در مقطع پایان تاریخ می‌دانند و دیگران معتقدند که انسان در لبه پرتگاه انسانیت و ارزش‌های انسانی قرار دارد. در این میان عده‌ای آیندگان را قربانی بحران‌های انسان امروزی، خصوصاً ویرانی‌های زیست‌محیطی می‌دانند. این واگرایی، علل متعددی دارد؛ از آن جمله می‌توان به تفاوت در مبانی فکری و بنیان‌های فلسفی، فرضیات اولیه، روش‌ها و چارچوب‌های تحلیلی، عرصه و زمینه‌های کاری و سرانجام مسائل و دغدغه‌های معطوف به مقاصد و مخاطبان آن‌ها اشاره کرد. شاید نتوان برآیندی معنادار از این نظرات پراکنده به‌دست آورد؛ اما می‌توان گفت که آشنایی با زوایای دید متفاوت و برداشت‌های مختلف، موجب فهم بهتر مسائل و طراحی راه‌حل‌های کارآمدتر می‌شود.

این نوع پیش‌بینی‌ها، ناظر بر مطالعه آینده و به تعبیری زیرمجموعه آینده‌پژوهی محسوب می‌شوند که بر اساس دانش فرد یا افراد خبره شکل گرفته است. به بیان دیگر، هر نوع اظهارنظر علمی در خصوص آینده را می‌توان مطالعه‌ای آینده‌پژوهانه دانست. برخی از اندیشمندان، آینده را در قالب سناریوهایی هم‌عرض بیان می‌کنند که بر مبنای عدم قطعیت‌ها شکل می‌گیرند. سناریوها، تصاویر محتمل از آینده هستند و آینده‌ای که در انتظار آن هستیم، هم‌راستا و هماهنگ با یکی از سناریوها خواهد بود. برخی دیگر، با بررسی سیر تاریخی و تعیین محورهای اصلی تحولات حال و آینده، به تصویری واحد از آینده می‌پردازند که برآمده از پیشران‌های کلیدی است و خطوط اصلی تغییرات و تحولات کلان را نمایش می‌دهد. گفتنی است که اظهار نظر در بازه‌های زمانی کوتاه‌مدت و پرداختن به مسائل خرد، ادبیات عدم قطعیت‌ها و سناریوها را پررنگ‌تر می‌سازد. در سوی دیگر، تحلیل‌های بلندمدت و تمرکز بر مسائل کلان، امکان ترسیم تصویری واحد را پدید می‌آورد.

ویژگی اصلی آینده‌پژوهی، ایجاد بستری برای تفکر پیرامون روندهای گذشته، موقعیت کنونی و تصاویر آینده است. صحت و کارآمدی خروجی‌ها نیز با توجه به دامنه خبرگان و صاحب‌نظران، عمق فکری و دانشی ایشان و استفاده دقیق از روش‌ها و الگوهای تولید فکر تعیین می‌شود^۴. در کشورهای توسعه‌یافته، تفکر جمعی پیرامون مسائل و دخالت دادن زوایای دید متفاوت در ضمن حرکت فکری روش‌مند، رشد قابل ملاحظه‌ای داشته و برکات بسیاری را به ارمغان آورده است. اکنون ما در ابتدای این مسیر قرار داریم و عرصه مطالعات آینده یکی از محورهایی است که بستر همگرایی علوم مختلف، خبرگان و اندیشمندان متعدد با رویکردهای متفاوت را فراهم می‌کند و امکان انسجام را پدید می‌آورد. شاید بتوان ثمره اصلی آینده‌پژوهی را هوشمندی نسبت به محیط و تحولات محتمل آن دانست؛ از آن جایی که این هوشمندی از مسیر اجماع خبرگان و تأمل در سابقه تاریخی می‌گذرد، تشخیص همه‌جانبه و عمیق مسئله نیز می‌تواند از آثار آینده‌پژوهی به‌حساب آید.

اکنون تحلیل‌های ناظر بر آینده، در حوزه‌های مختلف و با رویکردهای متفاوتی ارائه شده‌اند. در این میان، جایگاه تحلیل‌های اقتصادی و قدرت‌های اقتصادی آینده، منحصربه‌فرد است. سازمان‌ها، اندیشکده‌ها، دانشمندان و پژوهشگران متعددی به تحلیل تاریخی قدرت‌های اقتصادی، تبیین وضع فعلی آنها و ترسیم آینده تعاملات جهانی پرداخته و روایت‌های پراکنده‌ای در این خصوص خلق شده‌اند.

1. Samuel P. Huntington

2. Huntington S.P. "Clash of civilization", Foreign Affairs, 1993

3. Glenn JC. Evolving toward Conscious-Technology from the Global Situation with Collective Intelligence. World Future Review. 2014 Sep 1;6(3):273-84.

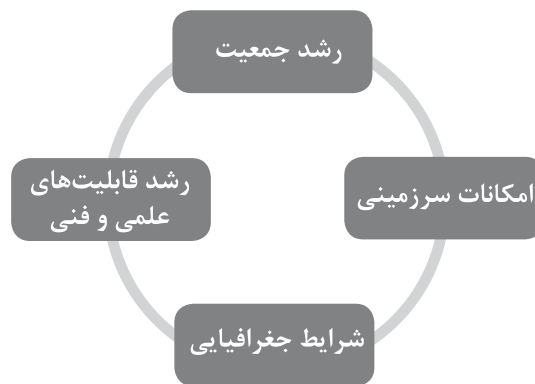
۴. دست‌نامه آینده‌نگری در سلامت، محمد مجید فولادگر، سعید اصغری و احمد برومند، فرهنگستان علوم پزشکی جمهوری اسلامی ایران

برخی از این روایات ضد و نقیض بوده، سطح تحلیل برخی کلان و برخی خرد است و شاخص‌ها و روش تحلیل آنها نیز متفاوت است. برخی بر سبک زندگی و الزامات اقتصادی آن متمرکز شده و تعدادی دیگر، محدودیت‌های زیست‌محیطی و تنگنایهای آینده بشر را مدنظر قرار داده‌اند. در این میان، عده‌ای نیز رشد علم و فناوری و اقتضائات آینده آن را تشریح و ظهور و افول قدرت‌های اقتصادی آینده را بر پایه علم و فناوری، تبیین کرده‌اند. وجه تمایز دیگر، افق دورنگری آن از بعد زمانی است. تفاوت در افق تحلیلی به سه آینده کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت منجر شده و دامنه تحلیل‌ها را از پیش‌بینی‌های ماهانه و سالانه تا اظهارنظر در خصوص قرن‌های آینده، گسترده ساخته است. تمامی این تحلیل‌ها، بر مبنای فرضیات اولیه ثابت و برگرفته از شاخص‌های معین و الگوهای تحلیلی مشخصی ارائه شده‌اند (اگرچه این عناصر صراحتاً در متن بیان نشده باشند).

ما در این کتاب، روایتی از آینده آرایش تجاری جهان در افق ۵۰ ساله (بلندمدت) ارائه خواهیم کرد که بر مبنای یافته‌های جناب آقای صابر میرزایی می‌باشد. این روایت که مقاله اصلی آن در فصل اول آورده شده است، از مسائل خرد فاصله گرفته و بر تحولات کلان اقتصاد جهانی متمرکز شده است. از این رو به جای پرداختن به سناریوهای محتمل آینده، تصویری واحد از چیدمان آینده تجارت جهانی بر پایه چهار پیشران یا عامل بنیادین ترسیم شده است. این کتاب، حاصل تلاشی نظام‌مند و فعالیتی اندیشگاهی از سوی اندیشگاه تدبیر فردا وابسته به بنیاد توسعه فردا، در تعامل با یافته‌های علمی و تجربی یک صاحب‌نظر و اندیشمند داخلی (صابر میرزایی) است. بنیاد توسعه فردا به‌عنوان یک اندیشگاه ملی معتقد است که فهم خاص اندیشمندان داخلی در تناظر با شواهد تاریخی یا عینی و همچنین ترجمه دانش ضمنی ایشان به الگوهای سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی می‌تواند موجب ارتقاء هوشمندی نخبگان جامعه شود و آثار آن در فرآیندهای تشخیص، تصمیم و اقدام صحیح ظهور یابد. گشودن پنجره‌های نوین از منظر صاحب‌نظران داخلی و شرح پدیده‌ها مبتنی بر نگاه ایشان و نهایتاً ارائه خوانشی متفاوت به جامعه نخبگان داخلی و خارجی، می‌تواند از مأموریت‌های مؤثر اندیشگاه‌ها محسوب شود. تاکنون رسالت اندیشگاه‌ها، در حکم حلقه رابط علم و عمل، در کشور ما مغفول واقع شده و امید است که این نوع بروندها بتوانند ارزش چنین فعالیت‌هایی را اثبات کنند. امیدواریم این کتاب بتواند افق تعاملات بین‌المللی را روشن سازد و برآورد نسبتاً درستی از آرایش قدرت‌های اقتصادی در نیم قرن آینده ارائه دهد. تفسیر نیروهای ایجابی یا سلبی در شکل‌گیری آینده، امکان آن را ایجاد می‌کند که سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان کلان، با آگاهی نسبت به فرصت‌ها و تهدیدهای شناخته‌شده، مسیر اقتصادی کشور را هوشمندانه‌تر طراحی کنند و جایگاه ایران و جهان اسلام را در سطح جهانی ارتقاء دهند.

◀ موضوع کتاب

این کتاب، به آرایش تجاری جهان آینده می‌پردازد و چرخش‌های پیش رو در این عرصه را، از پنجره نگاه خود و بر مبنای عوامل کلیدی مفروض، تبیین می‌کند. تمرکز اصلی کتاب بر حوزه اقتصاد و تجارت است و مزیت‌ها و محدودیت‌های قلمروها، کشورهای مختلف و ائتلاف‌های جهانی را مورد بررسی قرار می‌دهد. در مسیر تحلیلی کتاب، شاهد بررسی نظام‌مندی بر مبنای عوامل اصلی شامل جمعیت، رشد علم و فناوری، امکانات سرزمینی و موقعیت جغرافیای سیاسی هستیم که رفتار تجاری مناطق یا بلوک‌های جهانی را تصویر می‌کند.

شکل ۱-۱: عوامل بنیادین در تحلیل آینده

بر مبنای شاخص‌های چهارگانه مذکور، بازیگران اصلی تجارت جهانی شناخته شده‌اند. از این ره یافت، ائتلاف‌های پایدار تجاری و اقتصادی شکل گرفته و تعاملات اقتصادی عمده پی‌ریزی می‌شوند. مطابق با منطق عرضه و تقاضا، کشورها با توجه به دارایی‌ها و قابلیت‌های خود و نیز محدودیت‌ها و خلاءهایشان، جایگاه خود را در تعاملات تجاری تعیین می‌کنند.

در روال تحلیلی کتاب با هدف شناخت نقش‌آفرینان اصلی تجارت جهانی با نگاهی تاریخی، سیر قدرت‌های استعماری و استعمار قدیم و جدید، به عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل شکل‌گیری بازار جهانی در فصل سوم تبیین شده است و شیوه نوین استعمار، ابزارها، کنش‌گران، فرآیندها و تکنیک‌ها با اشاره به مصادیق آن‌ها مورد توجه قرار گرفته است. همچنین تاریخ نبردهای نظامی و اقتصادی مبتنی بر جنگ‌های جهانی اول و دوم در فصل چهارم مرور شده است؛ به تعبیری در این فصل از منظر آرایش تجاری جهان، آن عواملی که منجر به شکل‌گیری تقابل‌ها و پیامدهای بین‌المللی می‌شوند، مورد تأمل قرار گرفته است. نهایتاً نیز برنامه‌هایی که از سوی بازیگران اصلی تجارت جهانی، خصوصاً آمریکا، به دیگر مناطق و کشورها تحمیل یا توصیه می‌شوند، تبیین شده‌اند.

نکته حائز اهمیت، اذعان گروه نویسندگان کتاب بر اهمیت فرهنگ و اثرگذاری بنیادین آن است. آن‌ها مسائل اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و حتی زیست‌محیطی را در سطحی عمیق‌تر، تابعی از تحولات فرهنگی می‌دانند؛ اما به دلیل پیچیدگی موضوع و عدم اشراف کامل علمی به مباحث فرهنگی، از تأثیر فرهنگ و تغییرات آن بر آرایش تجاری جهان (در افق زمانی ۵۰ ساله) صرف‌نظر شده است. با عنایت به این که فرهنگ، گستره وسیعی از مفاهیم را در بر می‌گیرد که از باورها، اعتقادات و ارزش‌ها تا رفتارها، آداب، رسوم و نمادها را شامل می‌شود، مطابق با مدل تحلیلی ارائه شده در کتاب تمدن و تحلیل تمدنی^۱، میان مبانی فکری، ارزش‌ها، ساختارها و رفتارهای اجتماعی رابطه‌ای دوسویه و پویا برقرار است. بر این اساس، جریان‌ها و تحولات اقتصادی در سطح جهانی از کنش درونی نظام‌های فکری و ارزشی متفاوت، ساختارها و سیستم‌های گوناگون و رفتارهای اقتصادی خرد و کلان نشأت گرفته‌اند. به نظر می‌رسد سطح مبنایی و ارزشی در اقتصاد جهانی، ناظر بر کسب منافع اقتصادی حداکثری با بهره‌گیری از شاخص‌های چهارگانه می‌باشد و به همین دلیل رشد اقتصادی برای تمام کشورها و قلمروها، ارزشی محسوب می‌شود که در پی تحقق آن هستند. کنش‌های فرهنگی و ارزشی نیز مطمئناً بر قلمروها و ائتلاف‌های جهانی تأثیر خواهند گذاشت؛ برای مثال وحدت جهان اسلام و به دنبال آن شکل‌گیری یک قلمرو تجاری اسلامی، آرایش تجاری جهان را متأثر خواهد کرد. اما در این کتاب، علیرغم پذیرش تأثیر فرهنگ بر آرایش تجاری جهان، از تحولات کلان با ریشه فرهنگی صرف‌نظر شده است.

نکته مهم دیگر در این نوشتار تحلیلی، چشم‌پوشی از عامل تدبیر افراد یا حاکمیت‌ها است؛ با این

۱. بنیاد توسعه فردا، گفتارنوشت‌های بنیادین ۱، تمدن و تحلیل تمدنی بر مبنای گفت‌وگو با مهندس صابر میرزایی (نویسندگان حسین زاهدی مطلق و محمد مجید فولادگر)

توجیه که نیروهای پیشران، که برآمده از مزیت‌ها و نیازمندی‌ها می‌باشند، کشورها را در بلندمدت به سمت داد و ستد پایدار و تعادل اقتصادی سوق می‌دهند. در حقیقت عوامل بنیادین چهارگانه، جبر یا ناچاری را در تمام بازیگران جهانی ایجاد خواهند کرد و آنها را به سمت خطوط کلی بازار جهانی هدایت می‌کنند. قدرت‌های اقتصادی، استعمارگران نوین و سیاست‌های آنان نیز بر پایه این عوامل و در جهت پیشینه‌سازی منافع اقتصادی عمل خواهند کرد.

« هدف از تدوین کتاب و اهمیت و ضرورت بحث

این کتاب با هدف طرح دیدگاهی پیرامون تحولات کلان بین‌المللی در افق بلندمدت، برای جامعه ایران نگاشته شده است و سعی می‌کند چشم‌اندازی واقع‌بینانه و آینده‌نگرانه در سطح جهانی را ارائه دهد. فهم بازار تجارت جهانی و عوامل اصلی شکل‌دهنده آن با رویکردی تاریخی-تحلیلی و نیز شناخت نقش استعمارگران در گذشته، حال و آینده، از اهداف اصلی این کتاب است. نخبگان کشور، خصوصاً قشر جوان، تاکنون در معرض دیدگاه‌ها و تحلیل‌های مختلفی قرار گرفته‌اند. عمده این تحلیل‌ها از سوی افراد و یا نهادهای غیربومی (اکثراً غربی) ارائه شده است که از پنجره‌ای متفاوت به دنیا می‌نگرند و گذشته، حال و آینده را با مبانی و پیش‌فرض‌های خود تفسیر و تعبیر می‌کنند. در حالی که نویسندگان اصلی این کتاب و گروه همکار ایشان، در قالب یک فعالیت نظام‌مند و منسجم اندیشگاهی، تلاش کرده‌اند تا از زاویه نگاه خود به تحولات جهانی بنگرند. ایشان کوشیده‌اند روایت انحصاری خود را خلق کنند و وضع موجود دنیای تجارت جهانی را، فارغ از تمام دعاوی و تعبیر مطرح شده، بر مبنای واقعیت‌ها و پیشران‌های کلان تفسیر نموده و در خصوص آینده آن اظهارنظر کنند.

به همین دلیل در مرور رویدادهای تاریخی، صد سال نبرد اقتصادی و نظامی آلمان و همچنین استعمارگران سلطه‌گر کهن مدنظر قرار گرفته است. در تحلیل وضع موجود نیز استعمار جدید، بازیگران اصلی و ابزار و روش‌های آن تشریح شده است و اهداف و آمال ابرقدرت‌هایی چون آمریکا، در قالب برنامه‌های نظم و بی‌نظمی مورد تمرکز قرار گرفته است. این نوع تحلیل، حاصل نگرش درونی مبتنی بر شواهد عینی و واقعی است که خوانش دیگری از پدیده‌ها را ارائه می‌کند. روایتی که با دنیای پیش روی اکثریت کشورها قرابت بیشتری دارد و تفسیر واقعی‌تری از رویدادها را عرضه می‌کند. اکنون خلاء چنین تحلیل‌هایی در تمام عرصه‌های سیاسی، فرهنگی، اجتماعی، علمی و فناوری، نظامی، امنیتی و ... به چشم می‌خورد و شاید بتوان گفت که یکی از مأموریت‌های اصلی اندیشگاه‌های ملی، پیوند با صاحب‌نظران و انعکاس دیدگاه‌های منحصر به فرد ایشان به جامعه نخبگان و تصمیم‌گیران کشور است؛ به گونه‌ای که این یافته‌ها در مسیر سیاست‌گذاری‌های کلان و برنامه‌ریزی‌های بلندمدت ملی به خدمت گرفته شوند. نتایج این کتاب را می‌توان در قالب دو دسته اصلی زیر بیان کرد:

« اول) نتایج کوتاه‌مدت و مستقیم:

- « شناسایی سیر تاریخی آرایش تجاری جهان
- « شناخت نقش‌آفرینان اصلی و تأثیر قدرت‌های استعمارگر بر آن
- « درک پیشران‌های اصلی شامل جمعیت، علم و فناوری، امکانات سرزمینی و موقعیت جغرافیای سیاسی (ژئوپلیتیک)
- « آشنایی با موقعیت هر یک از کشورها و قلمروها با توجه به شاخص‌های چهارگانه
- « فهم آرایش تجاری آینده جهان در طول افق ۳۰ تا ۵۰ ساله
- « شناخت برنامه‌های نظم و بی‌نظمی که برخاسته از اراده قدرت‌های سلطه‌گر جهان خصوصاً آمریکا است.

« دوم) نتایج بلندمدت و غیرمستقیم:

- « شکل‌گیری تصویری از آینده آرایش تجاری جهان و ایجاد بستر تأمل در جایگاه ایران و کشورهای اسلامی
- « ارائه خوانشی متفاوت از تحولات تجاری حال و آینده در سطح بین‌المللی

از آنجایی که ایران و در سطحی گسترده‌تر، جهان اسلام، به دلیل موقعیت ممتاز ژئوپلیتیکی و ظرفیت‌ها و امکانات سرزمینی همواره مورد تعرض کشورهای زیاده‌خواه قرار گرفته‌اند و امکان نقش‌آفرینی مطلوب

در آرایش تجاری جهان را از دست داده‌اند، طرح چنین مباحثی بسیار مهم و ضروری است. فهم سیر تاریخی قدرت‌های اقتصادی و آشنایی با برنامه‌ها و اهداف کنونی آن‌ها از سویی و شناخت ظرفیت‌ها و نقاط قوت داخلی و نیز فرصت‌ها و تهدیدات خارجی از سوی دیگر، تصمیم‌گیران را در اتخاذ تصمیم‌های هوشمندانه و وضع سیاست‌های آینده‌نگرانه و کارآمد یاری می‌رساند.

◀ روش انجام مطالعه و فرآیند نگارش کتاب

این کتاب بر مبنای مقاله جناب آقای مهندس صابر میرزایی، ساماندهی و تدوین شده است و مدل تحلیلی، شاخص‌های چهارگانه، روایت‌های تاریخی، قلمروها و بخش‌های مختلف آن مطابق با مقاله مذکور شکل گرفته است. این مقاله در فصل دوم کتاب با قلم ایشان آمده است. چهار فصل انتهایی کتاب (فصول ۳، ۴، ۵ و ۶)، در واقع شرح و بسط تحلیل‌های موجود یا به خدمت گرفته شده در مقاله اصلی می‌باشند که با مرور منابع علمی (کتاب‌ها و مقالات) و استخراج شواهد مؤید توسط نویسندگان همکار، تألیف شده‌اند.

بدین منظور تیم پژوهشی مشتمل بر ۱۵ پژوهشگر، در ابتدا ادعاهای موجود در مقاله را استخراج کرده و با مطالعه منابع متعدد علمی، گزاره‌های ایجابی مقاله را با شواهد تاریخی، آمارها، اطلاعات عینی و روندهای موجود گره زده و توانسته‌اند آن‌ها را مطابقت دهند. کلیه نویسندگان در ابتدا طی گزارش‌های مفصل‌تری به مطالعه آینده‌نگرانه قلمروهای تجاری-اقتصادی خود پرداختند و در نهایت به‌دلیل محدودیت‌های حجم کتاب، جمع‌بندی خود را در متنی کوتاه منعکس کرده‌اند. علاوه بر مرور منابع علمی و تحلیلی، طی نشست‌های فکری و جلسات هم‌اندیشی با صاحب‌نظران و متخصصان مرتبط، برخی از اطلاعات جمع‌آوری شده مورد تحلیل و بازنگری قرار گرفته و نتایج آن در کتاب ذکر شده است.

برآیند مطالعات انجام شده تأیید می‌کند که شاخص‌های چهارگانه (عوامل بنیادین تحلیل)، مؤثرترین عوامل شکل‌گیری آرایش تجاری جهان آینده خواهند بود و می‌توان بر مبنای این شاخص‌ها، قدرت‌های آینده و نحوه تعاملات تجاری آنان را تشخیص داد. تعاملاتی که قادرند ویژگی جهان آینده را در سایر مناسبات نظامی، اجتماعی، سیاسی و ... تعریف نمایند.

در فرآیند تدوین بخش‌های مختلف کتاب، حجم قابل توجهی از منابع علمی اعم از کتاب‌ها، مقالات مرتبط و گزارش‌های جهانی، توسط تیم پژوهش شناسایی، مطالعه و تحلیل شده است. این منابع به انضمام کتاب حاضر، دارای ارزش دانشی قابل ملاحظه‌ای است و مسیر دیگر پژوهش‌های علمی در حوزه تجارت جهانی را تسهیل خواهد کرد. لذا تیم پژوهشی در صدد طراحی سامانه‌ای در بستر اینترنت، با هدف ارتقاء سطح دانش و اشتراک‌گذاری یافته‌های علمی برای پشتیبانی و عرضه منابع و تعامل با اندیشمندان و فعالان این عرصه است.

◀ شاخص‌های تحلیل و پیشران‌های اصلی

چهار عامل پیش‌گفته به عنوان پیشران‌های کلیدی در تحلیل آینده جهان در نظر گرفته شده‌اند. این عوامل، دارای بیشترین اثرگذاری و کمترین اثرپذیری‌اند. نقش تجاری کشورها و قلمروهای مختلف در عرصه بین‌الملل، متناسب با این عوامل تعیین خواهد شد:

◀ رشد جمعیت

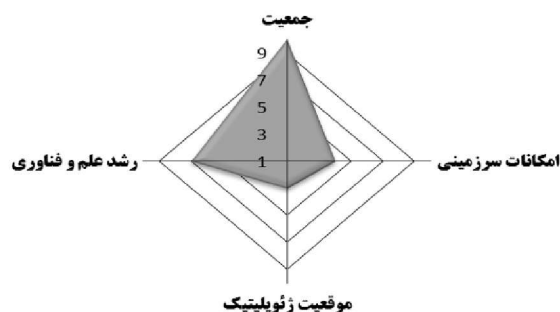
◀ رشد قابلیت‌های علمی و فناوری

◀ امکانات سرزمینی (ظرفیت‌های منابع طبیعی)

◀ شرایط جغرافیای سیاسی (موقعیت ژئوپلیتیک)

به بیان دیگر، این عوامل مختصات هر کشور را در مقایسه با دیگر کشورها تعیین می‌کنند و می‌توان ادعان داشت که حاکمیت‌ها متأثر از این عوامل رفتار می‌کنند. به همین دلیل به‌طور نمونه، کشوری که منابع و امکانات سرزمینی مناسبی دارد، کمتر بر رشد علم و فناوری تمرکز می‌کند و یا کشوری که جمعیت زیادی دارد، به دلیل فشار جمعیت مجبور به واردات انرژی، محصولات کشاورزی و مواد خام می‌شود. از طرفی جمعیت زیاد، بازار مصرف بزرگی را رقم می‌زند و امکان تولید در مقیاس بزرگ را فراهم می‌کند. در نتیجه عوامل چهارگانه در هر کشور و یا قلمرو تجاری، جبری را ایجاد می‌کند و این

جبر آن منطقه را بر مسیر یا ریل تجاری مشخصی هدایت می‌کند. به منظور درک بهتر عوامل چهارگانه در هر یک از قلمروهای مورد مطالعه و امکان تحلیل آن، از نمودارهای راداری یا عنکبوتی مطابق شکل ۲-۱ استفاده شده است. در این نمودارها تراکم مزیت‌ها و وجود ضعف‌های آینده برآورد شده و شدت ارکان طی کاوشی خلاق، نمایش داده شده است. مختصات هر قلمرو در محور عوامل چهارگانه، امکان تحلیل موقعیت آینده و نوع تعامل با دیگر قلمروها را فراهم می‌آورد.

شکل ۲-۱: نمونه‌ای از نمایش راداری عوامل چهارگانه

در این کتاب نمودارهای راداری به تفکیک ۱۴ قلمروی تجاری که برخی با توجه به اهمیت و وسعت کشورها، به یک کشور مشخص اختصاص دارد و برخی دیگر ناظر بر جمعی از کشورها با ویژگی‌های مشخص است (هم‌چون کشورهای آفریقایی و یا کشورهای صادرکننده نفت)، در مقطع زمانی آینده و با ابتناء بر نظر خبرگان ترسیم شده و نقش و جایگاه هر کشور یا قلمرو مورد بررسی، تحلیل و صورت‌بندی قرار گرفته است.

۴-۱ افق زمانی تحلیل

به‌طور کلی زمانی که می‌خواهیم راجع به آینده اظهارنظر کنیم، ابتدا باید افق زمانی بحث را مشخص کنیم؛ چرا که سبک تحلیل آینده‌های کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت، با یکدیگر متفاوت است. در تحلیل‌های کوتاه‌مدت (بازه زمانی ۱۰ تا ۲۰ سال)، عوامل و بازیگران و قواعد شدیداً متأثر از زمان حال است و کلان روندهای حاکم، بخش اعظمی از آینده را رقم خواهند زد. نقش آفرینان تقریباً ثابت خواهند بود و معادلات حاکم بر سیستم‌ها تا حد قابل قبولی صادق‌اند. رویدادهای نامتعارف و خارج از روال نیز در قالب شگفتی‌سازها و موارد استثنایی، مورد بررسی قرار خواهند گرفت. در نتیجه در افق زمانی کوتاه‌مدت، به دلیل عدم تغییر زیرساخت‌ها و لایه‌های عمیق‌تر اجتماعی و فرهنگی، امکان ارائه تحلیل‌های روبنایی و سطحی در قالب سناریوهای محتمل آینده وجود دارد. در این شرایط، بسیاری از عوامل مطابق با موقعیت فعلی مفروض انگاشته می‌شوند (هر چند که بهتر است تغییر و احتمال آن در مفروضات لحاظ گردد). سرانجام سناریوها برخاسته از عدم قطعیت‌های کلیدی بوده و بیان‌کننده روایتی از آینده‌اند.

در آینده میان‌مدت (بازه زمانی ۲۰ تا ۴۰ سال)، سطح تحلیل عمیق‌تر خواهد شد و نمی‌توان راحت در مورد رفتارها و عوامل سطحی اظهارنظر کرد؛ زیرا برخی از زیرساخت‌ها و عوامل زیربنایی دگرگون می‌شوند و در نتیجه، تغییر و تحول در سطوح رفتاری مانند رفتارهای اقتصادی، سیاسی، علمی و فناوریانه، زیست‌محیطی و غیره، بسیار بیشتر خواهد بود. در این افق زمانی جهت تحلیل مسائل، بایستی سطح ساختارها و سیستم‌ها مورد توجه قرار گیرند. شناخت و تحلیل حاکمیت‌ها، نهادها، قوانین و مقررات، ساختارها و سیستم‌های اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و غیره، امکان سخن گفتن از آینده میان‌مدت را فراهم می‌کند. عدم قطعیت در سطح رفتاری بسیار افزایش می‌یابد و به سختی می‌توان حدس مفید و محکمی در خصوص رفتار انسان‌های ۴۰ سال آینده ارائه کرد؛ همان‌طور که پیش‌بینی گذشتگان از رفتار امروز ما، فاصله بسیاری با واقعیت داشته ولی می‌توان

با دقت قابل قبولی از نهادها، ساختار و سیستم‌های آینده سخن گفت.

در آینده بلندمدت (بازه زمانی بیش از ۴۰ سال)، عمق تحلیل بیشتر است و تحلیل‌ها مبتنی بر عوامل اصلی زیربنایی که گذر زمان تغییر چندانی در آنها ایجاد نمی‌کند، صورت خواهد گرفت. در تحلیل بلندمدت، تصویر ساختن از سطح رفتاری به مراتب سخت‌تر بوده و با خطای بالاتری همراه است. هم‌چنین صحبت از لایه‌های ساختاری و سیستمی شامل نهادها، قوانین و مقررات، هنجارها، شبکه‌ها و غیره نیز به دلیل امکان یا احتمال تغییر در بلندمدت، تاحدودی گمراه‌کننده است. در این سطح، نقش حاکمیت‌ها و تدبیر افراد و مدیران نیز تأثیر چندانی نخواهد داشت؛ زیرا پیشران‌های اصلی که خارج از حیطه اختیارات و اثرگذاری حاکمیت‌اند، ایفای نقش می‌کنند و تغییرات کلان را به تعادل می‌رسانند. تحلیل آینده در این افق، باید مبتنی بر عوامل بنیادین و عمیق و نسبتاً ثابتی ارائه شود که دچار کمترین دگرگونی می‌شوند و از طرفی بیشترین تأثیر را بر دیگر عوامل دارند.

شاخص‌های تعیین‌کننده و پیشران در افق تحلیلی بلندمدت، می‌توانند در عرصه‌های متنوع تفاوت داشته باشند. به بیان دیگر، زمانی که از آینده مسائل اجتماعی سخن می‌گوییم، با پیشران‌های مشخصی مواجهیم و زمانی که آینده حکمرانی و یا مسائل فرهنگی را مطالعه می‌کنیم، پیشران‌های متفاوتی را بررسی خواهیم کرد. همین امر در مورد آینده آرایش تجاری جهان نیز صادق است. عواملی که در تحلیل اقتصادی و تجاری مدنظر قرار گرفته‌اند، داد و ستدهای جهانی را مبتنی بر نیازمندی‌ها و قابلیت‌ها به تعادل می‌رسانند.

عوامل چهارگانه مذکور، از جنس عوامل بنیادین و نسبتاً پایدارند که تأثیر کمتری می‌پذیرند، اما بیشترین اثرگذاری و ناچاری را بر دیگر عوامل و سطوح تحلیلی دارند. این عوامل لایه ساختاری و رفتاری را متأثر خواهند کرد. در نتیجه می‌توان با تمرکز بر آنها تصویری از آرایش تجاری جهان در افق زمانی ۵۰ ساله ترسیم نمود (تلاشی که در این کتاب، منظور شده است).

مرور رویدادهای تاریخی، مؤید اثرگذاری این عوامل است و نشان می‌دهد که وجود یا عدم وجود آنها، زمینه اقدامات قدرت‌های اقتصادی و تجاری را فراهم کرده است. برای مثال، موقعیت ممتاز منطقه جنوب‌غربی آسیا (خاورمیانه) و نیز امکانات سرزمینی مناسب و منابع انرژی فراوان آن، همواره قدرت‌های استعماری را به این منطقه کشانده است. در سمت دیگر، کشور ژاپن به دلیل کمبود منابع و قرار گرفتن در موقعیت جغرافیایی نامناسب، به ناچار در جهت ارتقای کیفیت جمعیتی و رشد قابلیت‌های علمی و فناوری سوق داده شده است؛ همان‌طور که عکس این امر در کشورهای نفت‌خیز و تولیدکنندگان نفت، اتفاق افتاده است و به دلیل اتکا بر قابلیت‌های سرزمینی، از تمرکز بر علم و فناوری غافل شده‌اند. این تحلیل تاریخی، اعتبار شاخص‌های ارائه شده و نقش آنها در موازنه‌های جهانی را اثبات می‌کند و امکان تصویرسازی از آینده نظام تجارت جهان را فراهم آورده است.

بدیهی است تصویر بدست آمده از آرایش تجاری جهان، یکی از تصاویر محتمل آینده است و یا به تعبیری یکی از سناریوهای محتمل تلقی شده و سناریوهای بدیل دیگری نیز وجود دارند. بنابراین این تصویر، ناقض حالات جایگزین آینده نخواهد بود. روایت پیش‌رو، استوار بر عوامل کلیدی و پیشرانی است که از تغییرات سطحی و روبنایی صرف‌نظر کرده و در سطح بین‌المللی، به تحولات کلان و تعاملات اصلی برخاسته از نیاز کشورها پرداخته است.

«آغاز و انجام کتاب»

مقاله «آینده جهان» به قلم «آقای صابر میرزایی»، هسته اصلی کتاب حاضر و محور فصل‌های آن محسوب می‌شود. در این مقاله مندرج در فصل دوم، روایت‌های تاریخی از نبردهای آلمان، عملکرد استعمار قدیم و جدید (بریتانیا و آمریکا) و پیش‌بینی‌های معطوف به قلمروهای تجاری-اقتصادی صورت گرفته است. به عبارت دقیق‌تری، مرور رویدادهای تاریخی و سیر تحولات گذشته، زمینه برای پرداختن به وضع موجود و آینده را برای هر قلمرو فراهم کرده است. هم‌چنین بررسی فراز و نشیب‌های تاریخی، اهمیت و نقش‌آفرینی شاخص‌های بنیادینی که در طول متن به آن اشاره شد، را اثبات کرده است.

عوامل چهارگانه یا مبنای تحلیلی مقاله اصلی (شامل جمعیت، امکانات سرزمینی، موقعیت جغرافیای سیاسی و رشد علم و فناوری) از منظر تجاری و اقتصادی، روابط میان بخش‌های مختلف جهان و نوع تجارت آنان را تبیین و پیش‌بینی می‌نماید. بخش عمده‌ای از تحلیل‌های این مقاله ناظر بر کشور ایالات متحده آمریکا و نحوه تعامل آن با دیگر کشورها و سرزمین‌ها است. در ادامه، دو برنامه اصلی قدرت‌های استعماری جدید با محوریت آمریکا تحت عنوان «برنامه نظم و برنامه بی‌نظمی» تشریح شده است. برنامه نظم به چیدمان تجاری مطلوب آمریکا تکیه داشته و هدف آن، تثبیت قدرت حداکثری و قابلیت ساماندهی اقتصاد جهانی مبتنی بر منافع آمریکا است. برنامه دیگر موسوم به برنامه بی‌نظمی در پی برهم زدن زمینه قدرت گرفتن دیگر کشورها و ایجاد هرگونه انسجام و همگرایی است؛ به گونه‌ای که تمام کشورها اولاً، قابلیت ساماندهی و مدیریت امور را نداشته باشند و ثانیاً، برای حل و فصل مشکلات و نابسامانی‌ها محتاج حضور آمریکا و دیگر قدرت‌های اقتصادی باشند. طرح این مبحث، نقطه پایانی کتاب را تشکیل داده است.

اطلاعات زیر با جزییات بیشتری به فصول سوم تا ششم کتاب پرداخته است که می‌توان طی آن با گروه نویسندگان کتاب بیشتر آشنا شد:

- ◀ فصول سوم و چهارم که به قلم آقای احمد برومند نگاشته شده است، تحلیل تاریخی مقاله اصلی (شامل صد سال نبرد اقتصادی و نظامی و استعمار قدیم و جدید) را تشریح کرده و در مورد تحولات تاریخی، بحث مفصل‌تری را به میان آورده است.
- ◀ فصل پنجم از پنجره آرایش تجاری در افق ۵۰ سال آینده، قلمروها و کشورهای مختلف جهان را مورد تمرکز قرار داده است. این فصل با همکاری جمعی از پژوهشگران تدوین شده است. شاخص‌های بنیادین مقاله در هر قلمرو تبیین شده و موقعیت آینده کشورها و یا قلمروها طبق محتوای مقاله اصلی در فصل دوم، روشن شده است. جدول مشخصات نویسندگان و قلمروها به شرح ذیل می‌باشد:

جدول ۱-۱: مشخصات گروه نویسندگان و قلمروها در کتاب

ردیف	نویسندگان	حوزه علمی نویسنده	قلمروها و کشورها
۱	خانم مریم عقیق	آینده‌پژوهی	کشورهای آمریکا و ژاپن، کشورهای صادرکننده نفت و منطقه آسیای جنوب‌شرقی
۲	خانم نیلوفر رادنژاد	آینده‌پژوهی	کشورهای هند، پاکستان و ترکیه و منطقه آسیای جنوب‌شرقی
۳	خانم سوده حمزه‌لو	مدیریت شهری	کشور روسیه و مناطق آسیای مرکزی و آسیای جنوب‌شرقی
۴	خانم نگار انصاری	آینده‌پژوهی	کشورهای آمریکای لاتین
۵	خانم شهلا مرده‌کتن	مهندسی صنایع	کشورهای قاره اروپا
۶	آقای احمد برومند	آینده‌پژوهی	اروپا، کشور آمریکا و کشورهای قاره آفریقا
۷	آقای سعید اصغری	آینده‌پژوهی	کشور استرالیا
۸	آقای سعید سلطانی	فیزیک	کشور چین
۹	آقای امیر برادران	مهندسی صنایع	کشور استرالیا
۱۰	آقای سعید موسوی	مهندسی صنایع	کشورهای قاره اروپا
۱۱	آقای حسام ساکن	آینده‌پژوهی	کشورهای قاره آفریقا

- ◀ فصل ششم به عنوان فصل پایانی کتاب، پرده‌ای از برنامه‌های ایالات متحده آمریکا با عنوان «برنامه نظم و بی‌نظمی» است که بر نحوه اداره یا مدیریت جهانی این کشور در مناسبات بین‌المللی دلالت دارد. آقای سعید اصغری با رویکردی تحقیقاتی، به نگارش و بازآفرینی این مفهوم پرداخته‌اند.

«مخاطبان کتاب»

این کتاب با هدف طرح دیدگاهی آینده‌نگرانه در خصوص آینده آرایش تجاری جهان تدوین شده و با برآیند مطالعات نویسنده اصلی (آقای صابر میرزایی) و جمع نویسندگان همراه می‌باشد. مخاطبان اصلی این کتاب، سیاست‌گذاران، برنامه‌ریزان و نهایتاً گروه کارشناسان و تصمیم‌سازان کشور، خصوصاً نخبگان جوانند که دغدغه اصلی ایشان، درک محیط جهانی، روندهای تاریخی ناظر بر تجارت جهانی، بازیگران اصلی این عرصه و پیشران‌های کلیدی جهت تصمیم‌گیری مطلوب می‌باشد. علاوه بر این کسانی نیز مخاطب این نوشتار خواهند بود که به تغییرات پیرامونی در مقیاس جهانی، در حوزه تجارت و اقتصاد، علاقمند باشند و آنها را جذب مطالعات آینده یا ایده‌های آینده‌پژوهانه نماید.

در پایان، نویسندگان کمال تقدیر و تشکر خود را از مشارکت همه عزیزان در تألیف دقیق‌تر و برگزاری پنل‌های کارشناسی اعلام می‌دارند و یاری دلسوزانه ایشان را از جمله جناب آقای مهندس صابر میرزایی (معاون پژوهشی مرکز همکاری‌های تحول و پیشرفت ریاست جمهوری)، جناب آقای احمد محجوبیان (کارشناس مرکز همکاری‌های تحول و پیشرفت ریاست جمهوری)، جناب آقای مازیار عطاری (مدیر عامل بنیاد توسعه فردا)، جناب آقای دکتر حامد سروری (دکتری تاریخ و عضو هیئت علمی پژوهشکده سیاست پژوهی و مطالعات راهبردی حکمت)، جناب آقای مهندس علیرضا توکلی (مهندسی صنایع - سیستم‌های اقتصادی و اجتماعی)، جناب آقای دکتر سعید بنی هاشمی (عضو هیئت علمی دانشکده وزارت امور خارجه)، جناب آقای مهندس علی محمدعلیخانی (مهندسی صنایع)، جناب آقای سجاد هجری (کارشناس تاریخ پژوهشکده سیاست پژوهی و مطالعات راهبردی حکمت)، جناب آقای مهندس حسین زاهدی مطلق (سرپرست اندیشگاه سیاست‌نگاری ایران) و جناب آقای دکتر اردشیر سیاح مفضلی (دکتری آینده‌پژوهی) فراموش نخواهند کرد.